

Welcome to the Dollhouse

Welcome to the Dollhouse är en osentimental svart komedi om den 11-åriga Dawn Wiener från New Jersey, USA. Hon upplever livet som grymt och orättvist. I skolan är hon mobbad och hemma plågas hon av en odrägligt söt lillasyster som får mammas totala uppmärksamhet. Men trots det finner Dawn ögonblick av vänskap och så småningom börjar hon inse att det möjligen finns ett bättre liv.

Rekommenderad från åk 8

En filmhandledning av
CLAS ÖSTERHOLM

Filmens handling

11-åriga Dawn Wiener befinner sig i en skolmatsal i en högstadieskola i New Jersey. Trevande försöker hon hitta ett bord att sitta vid men de andra eleverna gör ingen ansats att vika henne en plats, snarare tvärtom. Dawn är klädd i rosa blus, blommig kjol, stram hästsvans och glasögon, en klädsel som skiljer sig mot de övriga ungdomarnas mer moderiktiga utstyrlar. När hon väl satt sig kommer ett gäng fnittrande tjejer fram till henne och undrar om hon är lesbisk. Trots att Dawn säger att hon inte är det så lämnar tjejerna henne sjungandes i kör: Lesba! Lesba! Lesba!

I skolkorridoren är Dawns skåp fullklottrat med förolämpningar, som "Wienerkorv" etc. De övriga skåpen är skinande rena. I korridoren trakasserar skolans bråkstake Brandon och ett gäng killar en yngre elev genom att kalla honom bög. När Dawn försöker gå emellan blir hon själv hånad. Även den lille mobbade killen blir arg och kallar henne "Wienerkorv".

Hemma i familjens villagarage repar Dawns bror Mark med sitt rockband. På garageuppfarten skuttar lillasyster Missy omkring i rosa balettkläanning. Dawn ligger i soffan och ser på tv och dricker läsk, vilket är förbjudet enligt familjens regelbok, och Missy är inte sen att tillrättvisa henne. Dawn kallar henne "lesba" och Missy skvallrar för mamma. Mamman skäller ut Dawn och hon blir förvisad till sitt rum där hon, till skrånande rockmusik på ljudspåret, sitter på sin säng och kokar av ilska.

Brandon och Dawn har det inte lätt vare sig i livet eller i skolan. "Welcome to the Dollhouse" är en osminkad skildring av det helvete högstadiet kan vara om du inte passar in i mallen.

I skolan är det provskrivning och Brandon försöker fuskas genom att tjuvkika på Dawns svar. När hon talar om det för fröken får de båda kvarsittning. Under kvarsittningen får Dawn och Brandon skriva om provet, men han distraherar henne hela tiden. När hon lämnat in svaret och fröken rättat skrivningen vill Dawn göra om provet för att få ett bättre resultat. Fröken vägrar och säger åt henne att sluta smöra och istället visa lite värdighet. Som straff får Dawn i uppgift att skriva en uppsats på temat "Värdighet".

På skolans toalett blir Dawn tråkad av Lolita, en ruffsig tjej i hennes klass. När Dawn frågar varför Lolita hatar henne, svarar hon: "Därför att du är ful!". Dawn rusar ut från skolan.

Familjen sitter samlad vid middagsbordet. Mark säger stolt att han lyckats engagera en av de populäraste killarna i skolan, Steve Rodgers, till sitt band, vilket kommer att bringa honom lycka och framgång. Missy tycker att familjen ska skicka Dawn till uppfostringsanstalt för att hon hela tiden bråkar med henne. Mamman menar tröstande att Dawn älskar sin syster och försöker få Dawn att säga att hon ångrar sig, och att hon älskar Missy. Men Dawn ångrar

ingenting och sitter tyst. Som straff får hon inte lämna middagsbordet förrän hon sagt att hon älskar sin syster, och hon blir sittande vid bordet hela kvällen. Tillbaka på sitt rum sår hon huvudet av en av Missys Barbiedockor. I garaget repar en ny bandmedlem, snyggingen Steve Rodgers, i brorsans band och Dawn blir stum av förälskelse när hon ser honom.

I skolan hotar Brandon att våldta Dawn. Hon lyckas emellertid fly och när hon kommer hem sitter familjen samlad och planerar en fest till föräldrarnas tjugoförsta bröllopsdag. Till Dawns förtret vill de riva den något fallfärdiga koja, ett klubbhus för Dawns förening "Special Peoples Club", som Dawn och hennes enda kompis Ralphy har som gemensam tillflyktsort på tomt. Den fula kovan misspyder trädgården.

Dagen därpå efter skolan följer Dawn med Brandon till en ödetomt – där han hotat våldta henne. Men istället berättar Brandon för Dawn att han har en bror som är förståndshandikappad. Han kysser Dawn och hon frågar om han tänker våldta henne men han säger att han nog inte hinner. Innan de går hem måste Dawn lova att ingen får veta

något om vad de gjort. Om hon avslöjar något ska han våldta henne på riktigt nästa gång.

En klasskompis till Brandon och Dawn ska ha födelsedagsfest, men ingen av dem är bjudna. I ett försök att få gå på festen erbjuder Brandon födelsedagsbarnet sin efterrätt som han sparat. Men hon avspisar honom med att säga; "Den kostade dig ju ingenting. Du är i alla fall inte bjuden."

Brandon och Dawn befinner sig i kojan. När han trevande kysser henne säger hon att hon inte kan vara hans flickvän, hon är kär i en annan. Brandon blir sårad och ger sig iväg. Ralphy kommer då fram ur buskarna, och säger att hon inte ska vara ledsen; "Brandon är ju ändå efterbliven."

På bröllopsdagsfesten sjunger Steve en patetisk sång om den lyckliga familjen Wiener. Dawn sitter inomhus och tittar surt ut genom fönstret. Hon blir extra upprörd när Steve leker med Missy. Dawn söker upp Steve som smittit iväg till garaget med en tjej. Hon vill att han ska bli hedersmedlem i hennes "Speciell Peoples Club". Han säger då att Speciella människor betyder efterblivna, att hennes klubb är för efterblivna.

Senare är familjen samlad för att titta på videofilmen från festen och alla är förtjusta över Missy som är så söt och gullig. Och de skrattar gott åt bilderna då Missy knuffar Dawn i en liten bassäng full med vatten. På natten smiter Dawn ut och slår sönder videokassetten med en hammare. Med hammaren i hand närmar hon sig därefter den sovande Missy, höjer hammaren men ångrar sig, sätter sig på sin säng och säger "Du är så jävla lycklig."

I skolan vill Brandon inte längre kännas vid Dawn. Rektorn kommer plötsligt in i klassrummet och säger att polisen vill prata med Brandon. Tidigare har rektorn meddelat att man hittat knark på killarnas toalett, och den som är skyldig kommer att bli relegerad. Misstankarna riktas nu mot Brandon.

En dag försvinner Missy efter sin danslektion och man tror att hon blivit kidnappad. Dawn får ta på sig skulden då hon inte meddelat dansläraren att denne skulle skjutsa hem Missy efter lektionen. Huset fylls av poliser och föräldrarna är chockade. Pappan har fått ett nervöst sammanbrott. När Dawn försöker trösta honom med att han har ju henne och Mark, stönar han bara till svar.

Dawn cyklar hem till Brandon som bor i ett ruffigt gammalt hus i stadens utkant. Brandon håller på att packa. Han ska skickas till ungdomsvårdsskola, men istället tänker han rymma till

New York. Dawn säger att hon vill bli hans flickvän, men han säger att det är för sent. Dawn får rymma med honom om hon vill men då måste hon följa med nu. Han försvinner ut genom fönstret och Dawn skriker åt honom att stanna.

Hemma är stämningen tryckt. Pappan är på sjukhuset och polisen meddelar att man funnit Missys balettkjol på Time Square i New York. Dawn tar bussen till New York för att finna sin syster. Hon somnar utmattad på en trottoar och i en dröm räddar hon sin kidnappade syster och hela familjen säger att de älskar henne, hon är den bästa dotter man kan ha. Alla säger att de älskar henne; Brandon, Steve, Ralphy, ja hela skolan. När hon vaknar ringer hon hem och får veta att Missy är välbehållen tillbaka hemma.

I skolaulan håller Dawn ett tacktal till eleverna för att de stött och gett upplysningar så att Missy kunde hittas. Efter en stund in i talet börjar eleverna skrika "Wienerkorv!" – och det utbryter kaos.

Hemma frågar Dawn sin bror om åttonde klass är bättre än sjunde. "Nä, inte speciellt. Hela högstadiet är jävligt. Gymnasiet är bättre, de kallar dig öknamn men du slipper få dem i ansiktet", svarar han.

I slutscenen sitter Dawn på i en buss på en skolresa till Disney World. Egentligen ville hon inte åka men på inrådan från sin bror åker hon i alla fall. Hon sitter i bussen och sjunger med de andra, om än något betryckt.

Att närma sig filmen – den svarta humorn

Regissören Todd Solondz har sagt angående sin film *Welcome to the Dollhouse*:

"Alla människor påstår sig ha haft en lycklig barndom. I själva verket har de haft en olycklig uppväxt som de med nöd och näppe lyckats ta sig igenom. Att man säger att man haft en lycklig barndom, beror enbart på att man överlevt barndomens helvete."

Onekligen speglas Todd Solondz något bistra syn på barndomen i hans skildring av Dawn. Och filmen kan möjligen betraktas som ovanligt mörk och kanske till och med cynisk i sitt ovevkliga och osentimentala sätt att behandla så sammansatta frågor som mobbning och utanförskap. Men filmen balanserar på gränsen mellan realism och komisk surrealism. Samtidigt som många säkert kan känna igen sig i mycket av Dawns situation och skildringen av skolan, är filmens verklighet så pass skruvad att man kan se den utan att helt identifiera sig med de vid-

riga förhållandena, utan att den kommer allt för nära de innersta känslorna – Dawn har det ändå alltid värre än vad man själv har det. Man kan uttrycka det som att regissören använder sig av överdrifter, eller schabloner, som berättargrepp, dels för att få fram en komisk effekt, men även för att lyfta fram och förtydliga en realitet – filmen blir som ett starkt koncentrat av verkligheten. Ingen har så demoniska lärare, hemska föräldrar, vidriga klasskamrater. Ingen har nog heller en lillasyster som trippar omkring i rosa balettkläanning och förpestar livet för en storasyster som försöker ta sig igenom pubertetens skärself med livet i behåll.

Men som balans till dessa, ändock träffande schablonbilder, så innehåller berättelsen en stor dos realism, framförallt genom att Dawn och människorna i hennes omgivning är komplext skildrade. Kanske i synnerhet Dawn som trots sin utsatta position, sin envishet och medkänsla för exempelvis den mobbade killen i korridoren, inte ett offer som man utan tvekan tar till sitt hjärta. Hon skvallrar, ställer sig in och är ibland rent hänsynslös i sin strävan att "överleva". Något bland annat hennes kompis Ralphy får känna av då Dawn inte vill prata med honom i telefonen och han hör hur hon i bakgrunden säger att hon "inte vill prata med den där bögen."

★ Vem är Dawn? Beskriv henne och personerna i hennes omgivning.

★ Hur uppfattas filmen? Är filmen realistisk? Blir man illa berörd? Vad är det i så fall som skapar de olika reaktionerna? Filmen kan betraktas som en svart komedi. På vilket sätt framkommer detta i så fall? Vilken funktion har ett sådant angreppssätt på filmens i grunden allvarliga tema? Är filmens skruvad verklighet på något sätt sann?

Mobbning – i skolan och hemma

Vad är egentligen mobbning? Och varför mobbar man? Ser man till filmen *Welcome to the Dollhouse* blir Dawn mobbad därför att hon betraktas som tontig, hon har fel kläder, fel namn, fel kompis. Hon passar inte in i den så viktiga mallen som skolan och samhället har satt upp som norm för vad som är "normalt".

Men det är inte bara Dawn som är utsatt för mobbning. Ralphy i sin tur är hackkycklingen som blir kallad "bög" i nedvärderande ordalag. Alla är på något sätt fördomsfulla, även de som själva utsätts för mobbning. Även om Brandon är en av dem på skolan som står för trakasserier, så får även han

sin beskärda del, då han bakom sin rygg blir kallad "efterbliven". Brandon visar sig inte vara den "hårding" som han vill utge sig för att vara, utan är snarare en sårbar och osäker kille. Just osäkerhet och otrygghet brukar ses som en bakgrund till att man mobbar. Offren är sedan de som är ännu räddare och mer utsatta än en själv.

Brandon förnedras när han inte blir bjuden på sin klasskamrats fest och i slutet av filmen visar det sig att han har blivit sviken av sina kompisar och är den som får ta straffet för att de har sålt knark i skolan. Tydligast framkommer dock hans osäkerhet när han söker kontakt med Dawn, henne som han tidigare har mobbat. Och det visar sig att hans intresse för Dawn är djupare än enbart att vara kompis – även om det inledningsvis tar sig minst sagt lite underliga former. Brandon hotar att våldta Dawn efter skolan och när Dawn följer med honom till en ödetomten där han tänkt våldta henne mynnar hotet istället ut i ett förtroligt samtal mellan de båda ungdomarna där Brandon berättar att han har en bror som är förståndshandikappad. Även om Brandon och Dawn tycks vara varandras motsatser så närmar de sig varandra ju längre filmen lider. Båda otrygga och osäkra med komplicerade hemförhållanden. Och även om Dawn först blir blixtförälskad i gitarristen Steve Rodgers, är det en mer realistisk och djupare känsla hon tycks hysa för Brandon. Även om även den mynnar ut i ett misslyckande.

Dawn blir även utsatt för vad som skulle kunna kallas mobbning från sina föräldrar och sin lillasyster. Dawn är den av syskonen som alltid hamnar i kläm. Hennes söta lillasyster som dansar omkring i sin balettklänning är föräldrarnas ögonsten. Vid ett flertal tillfällen bestraffas Dawn med kvarsittning vid matbordet eller genom förvisning till sitt rum på grund av moderns favorisering av den bedårande lillasystern. Dawn blir också avundsjuk när Missy lyckas charma hennes stora kärlek Steve Rodgers under bröllopsdagsfesten, och då familjen gör sig lustiga på Dawns bekostnad åt sekvensen då Missy knuffar Dawn i bassängen med vatten, är förnedringen svår att bära. Hon slår då sönder videokassetten med en hammare. Men det är inte bara videokassetten som riskerar att hamna i hennes våld. Med hammaren i högsta hugg närmar hon sig även den sovande Missy, men hon ångrar sig, sätter sig på sin säng och säger "Du är så jävla lycklig".

När föräldrarna tvingar Dawn att

riva sin koja för att de ska anordna fest och den misspnyder trädgården, blir det till det definitiva beviset på föräldrarnas totala avsaknad av förståelse och empati för Dawn. Kojan, eller klubbhuset som hon kallar den, är hennes enda egentliga tillflyktsort och den plats där hon är den som bestämmer.

★ Vad är det i filmen som ligger till grund för mobbning? Vem och varför mobbas vissa personer i filmen, medan andra är populära? Varför mobbas Dawn och Ralphy? Varför blir inte Brandon bjuden på festen?

★ Beskriv Brandon. Diskutera relationen mellan Brandon och Dawn. Vad ser de i varandra? Vad får dem att dras till varandra?

★ Hur upplevs scenen på ödetomten där Brandon hotar att våldta Dawn? Har Brandon tänkt våldta Dawn? Varför följer Dawn efter honom dit? Varför berättar han för henne om sin bror?

★ Beskriv Dawns familjesituation. Den kanske kan betraktas som överdriven, men diskutera syskonrelationer, avundsjuka, etc.

★ Vid ett tillfälle när Dawn och hennes enda kompis Ralphy befinner sig i kojan och betraktar Missy som dansar balett i trädgården säger Dawn; "Hon har så lätt för allting. Det kommer hon alltid att ha." Fundera över detta. Kommer Missy att bli lycklig, för att hon har blivit så omhuldad av sina föräldrar?

Att vara populär

"Jag vill vara populär", säger Dawn vid ett tillfälle. Att vara respekterad och älskad för den man är, är självklart en önskan alla människor har och borde naturligtvis i den bästa av världar vara en mänsklig rättighet. I *Welcome to the Dollhouse* drömmer även Dawn om detta. När hon utmattad somnar på en gata i New York efter sitt sökande efter sin syster drömmer hon om hur hon räddar Missy och hur hela familjen sluter upp och överöser henne med kärleksförklaringar. Alla säger att de älskar henne; Brandon, Steve, Ralphy, ja hela skolan.

Men i den värld hon lever i har detta att vara populär en baksida. Det är det viktigaste av allt – att i egoismens namn bli populär i den meningen att det gagnar en själv. Alla handlingar görs och kontakter knyts med baktanken att bli till extrapoäng på meritförteckningen. Dawns bror Mark är en fokuserad ung man vars ledstjärna är

goda betyg och höga popularitetspoäng. Mark är kolossalt nöjd när han lyckats värva Steve Rodgers, skolans populäraste kille, till sitt band. Dels verkar han vara den ende som besitter någon sorts musikalitet, men huvudsaken till Marks glädje är att hans kontakt med Steve betyder ytterligare några steg upp på popularitetsstegen.

För Steves del är enda anledningen till att han spelar i Marks band att denne hjälper honom med datakunskapen. Mark och hans något nördiga kompisar är inte direkt det klientel Steve annars skulle umgås med. När Steve stolt visar Dawn fotografierna på sig själv tagna av hans förra flickvän, medger han utan omsvep att han var tillsammans med henne enbart för att hon hade möjlighet att få bilderna publicerade i skolans årsbok.

Brandon däremot får status genom att vara aggressiv och "farlig". Han sätter respekt i de andra eleverna genom hot. När han försöker vara snäll och bjuder till för att bli bjuden på festen hemma hos en klasskompis, blir det bara fel. Den efterrätt han sparat och som han tror kan bli nyckeln in i det populära gängets värld avspisas förfärligt; "Den kostade dig ju ingenting. Du är i alla fall inte bjuden."

Denna banktankens värld är alltså mycket opålitlig. När Dawn i skolan "skvallrar" för fröken att Brandon fuskar på provet, och när hon senare vill få en ytterligare chans att skriva om provet då hon tycker att hon blivit distraherad av honom, blir hon anklagad för att ställa sig in. För att lära sig en läxa får hon i straffuppgift skriva en uppsats på ämnet "Värdighet". Under förödmjukande former läser hon upp sin uppsats inför klassen:

"Värdighet: Det är en viktig egenskap som alla borde ha. Då smörar man inte, något som är förkastligt. Det betyder att man ställer sig in för att få bättre betyg. Vilket vore orättvist mot dem som inte smörar. Varken man är flicka eller pojke, vuxen eller barn, rik eller fattig, tjock eller smal så är att smöra något man aldrig ska göra. Därför är värdighet en fin egenskap alla borde ha."

★ Vad menar Dawn när hon säger att hon vill vara populär? Vad innebär det att vara populär? Är det någon skillnad att vara populär och att vara uppskattad? Vad är värdighet?

★ Vad menar Dawns bror Mark när han pratar om hur viktigt det är att Steve är med i hans band? Beskriv Mark och Steve. Kan man känna igen

Dawn Wiener, "Wienerkorven" anses som ful, lesbisk och dum. Skolan är inte alla gånger en dans på rosor för elever och lärare.

sig i filmens sätt att skildra relationer mellan kompisar? Är det viktigt att vara tillsammans med "rätt" kompisar?

Kritik mot skolan

Man kan se *Welcome to the Dollhouse* som en kritik mot ett skolsystem som genererar mobbning och skapar otrygga och osäkra elever, likväl som lärare. Filmen lyckas på ett starkt och osentimentalt, men samtidigt avväpnande komiskt sätt skildra högstadietidens vånda och ett oacceptabelt skolsystem. I den skola som filmen målar upp är alla offer, även de som mobbar. Det finns inga vinnare.

I en artikel i Zoom 4/97 om *Wel-*

come to the Dollhouse skriver Gunilla Granath:

"I själva verket menar jag att det är ju så att traditionella högstadieskolor genererar mobbning, ensamhet och djävulskap. De är till sin form uppbyggda så att det är näst intill omöjligt att undvika att folk djävläs med varandra. När människor inte har inflytande över sina liv, när de upplever att deras dagliga arbete är meningslöst, när de sällan blir sedda, när de är otrygga och osäkra, börjar de klättra på varandra. Elever har ytterst sällan makt över sitt eget arbete i skolan och det är allvarligt. I tråkighetens och otrygghetens spår börjar de unga uppfinna sådant som är roligare än

det som försiggår på lektionstid. Det 'roliga' blir ofta det destruktiva och jävliga. Jag talar i första hand om elever, men vid närmare eftertanke gäller det förstås även i hög grad lärare. Lärare måste också ha roligt, bli sedda, och uppmuntrade."

★ Vad är det för skola som skildras i filmen? Kan man känna igen sig från sin egen skola – skillnader och likheter? Vad skulle man vilja ändra på i Dawns skolmiljö, och i sin egen? Hur är en bra skola?

Information om mobbning

För mer information om mobbning kan man exempelvis kontakta organisationen "Tillsammans" som är ett antimobbningsprojekt som drivs av Utbildningsdepartementet tillsammans med bland andra BRIS, Rädda barnen och Skolverket. Läs mer om projektet på hemsidan: www.tillsammans.gov.se

"Friends" är en organisation som har skapats för att hjälpa skolor att bygga upp en plan mot mobbning. Mer info finner ni på deras hemsida: www.friends.a.se

Rädda Barnen har givit ut boken *Mobbning bland barn och ungdomar*, en vederhäftig faktabok av Dan Olweus. Stockholm 1999.

Eva Wikander diskuterar i sina böcker *Ensam med hajar* och *Ensam krigare* mobbning både utifrån mobbaren och den mobbades synvinkel. Bägge utgivna av Rabén & Sjögren 1994.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

USA 1995

Regi, manus, producent: Todd Solondz

Foto: Randy Drummond

Klippning: Alan Oxman

Ljud: Alex Wolfe

Musik: Jill Wisoff

I ROLLERNA

Dawn Wiener – Heather Matarazzo
Brandon McCarthy – Brendan Sexton Jr.
Missy Wiener – Daria Kalinina
Mark Wiener – Matthew Faber
Ralphy – Dimitri Lervolino
Steve Rodgers – Eric Mabius

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 87 minuter

Format: Vdifilm

Ljud: Dolby Stereo

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 25.7.1997

DISTRIBUTION

Folkets Bio, Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel. 08-402 08 23, fax 08-402 08 27
www.folketsbio.se